देवयानं पन्थानमापद्याग्निलोकमागच्छति, स वायुलोकम् इति। उच्यते, केवलोऽत्र पाठः पौर्वापर्येणावस्थितो नात्र क्रमवचनः कश्चिच्छब्दोऽस्ति। पदार्थोपदर्शनमात्रं ह्यत्र क्रियते "एतच्चैतच्च स गच्छति" इति उत्तरत्र पुनर्वायुप्रत्तेन रथचक्रमात्रेण छिद्रेणोर्द्ध्वं आक्रम्यादित्यमागच्छतीत्यवगम्यते क्रमः तस्मात् सूक्तमविशेषविशेषाभ्यामिति। वाजसनेयिनस्तु "मासेभ्यो देवलोकं देवलोकादादित्यम्" इति समामनन्ति, तत्रादित्यानन्तर्यार्थं देवलोकाद्वायुमभिसम्भवेयुः। वायुमध्यादिति तु छान्दोग्यश्रुत्यपेक्षयोक्तम्। छान्दोग्यवाजसनेययोस्त्वेकत्र देवलोको न विद्यते परत्र संवत्सरः, तत्र श्रुतिद्वयप्रत्ययादुभयथ्युभयत्र ग्रथितव्यौ, तत्रापि मासस्सम्बन्धात् संवत्सरः पूर्वः पश्चिमो देवलोक इति विवेक्तव्यम्" भा०।

"तडितोऽधिवरुणः सम्बन्धात्" सू०।

"आदित्याच्चन्द्रमसं चन्द्रमसो विद्युतम्" इत्यस्यां विद्युत उपरिष्टात् वरुणलोकमित्ययं वरुणः सम्बध्यते। अस्ति हि सम्बन्धो विद्युद्वरुणयोः। "यदा हि विशाला विद्युतस्तीव्रस्तनितनिर्घोषाः जीमूतोदरेषु प्रघट्टयन्ति अथापः प्रपतन्ति विद्योतते स्तनयति वर्षिष्यति वा" इति च ब्राह्मणम्। अपाञ्चाधिपतिर्वरुण इति श्रुतिस्मृतिप्रसिद्धिः। वरुणाञ्चाधीन्द्रप्रजापती स्थानान्तराभावात् पाठसामर्थ्याच्चागन्तुकत्वादपि वरुणादीनामन्त एव निवेशः। वैशेषिकस्थानाभावात् विद्युच्चान्त्याऽर्चिरादौ वर्त्मनि" भा०।

"आतिवाहिकास्तल्लिङ्गात्" सू०।

इत्यादि सूत्रभाष्यन्तु आतिवाहिकशब्दे ६५२पृ०दर्शितम्

"कार्यं बादरिरस्य गत्युपपत्तेः" सू०। "स एनान् ब्रह्म गमयति" इत्यत्र विचिकित्स्यते, किं कार्यमपरं ब्रह्म गमयति आहोस्विन् परमेवाविकृतं सूक्ष्मं ब्रह्मेति। कुतः संशयः, ब्रह्मशब्दप्रयोगात् गतिश्रुतेश्च। तत्र कार्यमेव सगुणमपरं ब्रह्म नयत्येतानमानवः पुरुष इति बादरिराचार्यो मन्यते। कुतः? अस्य गत्युपपत्तेः। अस्य हि कार्यब्रह्मणो गन्तव्यत्वमुपपद्यते प्रदेशवत्त्वात्, न तु परस्मिन् ब्रह्मणि गन्तृत्वं गन्तव्यत्वं गतिर्वाऽवकल्पते सर्वगतत्वाद् प्रत्यगात्मत्वाच्च गन्तॄणाम्" भा०।

"विशेषितत्वाच्च" सू०। "ब्रह्मलोकान् गमयति" "ते तेषु ब्रह्मलोकेषु पराः परावतो वसन्ति" इति श्रुत्यन्तरे विशेषितत्वात् कार्यब्रह्मविषयैव गतिरित्यवगम्यते। न हि बहुवचनेन विशेषणं परस्मिन् ब्रह्मण्यवकल्पते। कार्ये त्वस्याभेदोपपत्तेः सम्भवति बहुवचनम्। लोकश्रुतिरपि विकारगोचरायामेव सन्निवेशविशिष्टायां भोगभूमावाञ्जसी, गौणी त्वन्यत्र "ब्रह्मैव लोक एष सम्राट्" इत्यादिषु। अधिकरणाधिकर्तव्यनिर्देशोऽपि परस्मिन् ब्रह्मणि नाञ्जसः स्यात्, तस्मात् कार्यविषयमेवेदं नयनम्" भा०।

"ननु कार्यविषयेऽपि ब्रह्मशब्दो नोपपद्यते समस्तस्य हि जगतो जन्मादिकारणं ब्रह्मेति प्रतिष्ठापितमित्यत्रोच्यते"। "सामीप्यात्तु तद्व्यपदेशः" सू०।

"तुशब्द आशङ्काव्यावृत्त्यर्थः। परब्रह्मसामीप्यादपरस्य ब्रह्मणस्तस्मिन्नपि ब्रह्मशब्दप्रयोगो न विरुध्यते। परमेव हि ब्रह्म विशुद्धोपाधिसम्बन्धात् क्वचित् कैश्चिद्विकारधर्मैर्मनोमयत्वादिभिरुपासनायोपदिश्यमानमपरमिति स्थितिः। ननु कार्यप्राप्तावनावृत्तिश्रवणं न लभ्यते। न हि परस्मात् ब्रह्मणोऽन्यत्र क्वचित् नित्यता सम्भवति। दर्शयति च देवयानपथप्रस्थितानामनावृत्तिं "एतेन प्रतिपद्यमाना इमं मानवमावर्तं नावर्तन्ते" इति। "तेषामिह न पुनरावृत्तिरस्ति तयोर्द्ध्वमायन्नमृतत्वमेतीति" चेति। अत्र ब्रूमः" भा०।

"कार्यात्यये तदध्यक्षेण सहातः परमभिधानात्" सू०। "कार्यब्रह्मलोकप्रलयप्रत्युपस्थाने सति तत्रैवोत्पन्नसम्यग्दर्शनाः सन्तस्तदध्यक्षेण हिरण्यगर्भेण सहातः परं परिशुद्धं विष्णोः परं पदं प्रतिपद्यन्त इति। इत्थं क्रमसन्निरनावृत्त्यादिश्रुत्यभिधानेभ्योऽभ्युपगन्तव्या। न ह्यञ्जस्यैव गतिपूर्विका परप्राप्तिः सम्भवति इत्युपपादितम्" भा० "स्मृतेश्च" सू०। "स्मृतिरप्येतमर्थमनुजानाति ब्रह्मणा सह ते सर्वे संप्राप्ते प्रतिसञ्चरे। परस्यान्ते कृतात्मानः प्रविशन्ति परं पदम्' इति। तस्मात् कार्यब्रह्मविषया गतिः श्रूयत इति सिद्धान्तः" शा० भाष्यम्।

देवयानी स्त्री शुक्राचार्यस्य कन्यायां सा हि कचशापात् क्षत्रियेण ययातिनोढा तत्कथा भा० आ० ७५।७७अ०।

"देवयान्याश्च संयोगं ययातेर्नाहुषस्य च"। देवयानीञ्च दयितां सुतां तस्य महात्मनः। देवयान्यामजायेतां यदुस्तुर्वसुरेव च" ७५अ०।